

Riigikogu ja NATO Parlamentaarne Assamblee

Marko Mihkelson, Riigikogu väliskomisjoni esimees

Eesti Riigikogu delegatsioon on aastaid püsinud NATO Parlamentaarse Assamblee tegevuses nähtaval kohal.

Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO) Parlamentaarne Assamblee, asutatud 1955. aastal Pariisis, on liikmesmaade parlamente ja poliitikuid ühendav foorum, mis täidab eelkõige nõuandvat funktsiooni. Algselt Põhja-Atlandi Assambleena loodud organisatsioon kannab oma praegust nime 1998. aastal Edinburghis sügisistungil langetatud otsusest saadik. Assamblee, mille ümber on koondunud ka üha laienev partnerriikide ring, on oluline autonoomne ühenduslüli NATO ja parlamentide vahel. Assamblee aitab kaasa, et seadusandjate julgeolekuteadlikkus kasvaks, parlamentide ja avalikkuse toetus alliansi otsustele suureneks ning Atlandi-üleised suhted tugevneksid.

Eesti oli aastatel 1991–2003 assotsieerunud liikme staatuses, 2004. aastast on Riigikogu esindatud seal kolmeliikmelise delegatsiooniga. Täisliikmesuse saavutamine ei tulnud lihtsalt. Eeldused selleks kujunesid koos NATO Parlamentaarse Assamblee arenguga, milles oluline tähtsus oli külma sõja järgne periood. Veel enne Berliini müüri langemist asus assamblee looma tihedaid sidemeid uute tärkavate demokraatiatega Kesk- ja Ida-Euroopas, et toetada õigusriikluse ülesehitamist. Järgmise sammuna laiendas assamblee oma mandaati, võttes vastu assotsieerunud liikme staatusega riike. Loodud kontaktid lihtsustasid dialoogi saavutamist valitsuste tasandil. Alliansi laienemist paljud NATO poliitikud veel ei toetanud, viidates eelkõige Venemaa vastuseisule.

Murranguline aastaistung

Ligi kümme aastat toimusid kuumad arutelud. Oli julgeid Lääne poliitikuid, kes toetasid idasuunalist laienemist, kuid ka neid, kes arvasid, et Balti riigid võivad jõuda liikmesuseni heal juhul ainult nii-öelda tagaukse kaudu, olles kõigepealt vastu võetud Euroopa Liitu. Venemaa ähvarduste tõttu oli kriitikute peamine vastuargument see, et Eesti, Läti ja Leedu julgeoleku tagamine toob Euroopas kaasa suure ebastabiilsuse. Üldlevinud oli arusaam, et julgeolekut suudavad luua ainult suurriigid ning väiksemad otsivad üksnes kaitset.

Euroopa uute demokraatiade arenguteele andis hindamatu panuse 1990. aasta sügisel NATO Parlamentaarse Assamblee presidendiks valitud USA Kongressi liige Charlie Rose, kes koos senaator William Rothiga (assamblee president aastail 1996–1998) pani aluse julgeolekualaste seminaride ja konverentside programmile. Tallinnas toimus 1992. aasta oktoobris Rose'i-Rothi seminar, selle keskne teema oli NSV Liidu relvajõudude kiire ja täielik väljaviimine Balti riikide territooriumilt. Peetud on 60 seminari, mille ühine eesmärk on tugevdada koostööd Kesk- ja Ida-Euroopa riikide parlamentidega.

Assamblee täisliikmesuseni jõudmisel kujunes murranguliseks NATO Parlamentaarse Assamblee aastaistung 2000. aastal Berliinis, kus üle noatera võeti vastu resolutsioon alliansi laienemisest ja kolme Balti riigi vastuvõtmisest. Selle äreva plenaaristungi tunnistaja oli ka tolleaegne Eesti suursaadik Saksamaal Riina Ruth Kionka. Resolutsiooni poolt hääletamine tähendas meile vaieldamatult suurt võitu, sest vastasel juhul oleks laienemine puudutanud üksnes Leedut. Järgmise aasta kevadistungil Vilniuses pidi seda täiskogu otsust aitama kogu oma diplomaatilise võimekusega siluda Eesti suursaadik Leedus Rein Oidekivi, praegune Riigikogu välissuhete osakonna juhataja.

Eesti on olnud täievoliline liige vähem kui kümme aastat. 2001. aasta 11. septembri sündmuste järel on julgeoleku taustsüsteem oluliselt muutunud ning nõuab ühiseid demokraatlikke väärtusi jagavatelt riikidelt igakülgset panustamist. Iga panus liikmesmaadelt ja partnerriikidelt alliansi tegevusse on väärtuslik ning aitab NATO eesmärke teenides kaasa julgeoleku ja stabiilsuse toetamisele ka kaugel väljaspool Põhja-Atlandi regiooni.

Assamblee pikaajalised eesmärgid

NATO Parlamentaarne Assamblee on pikaajalised eesmärgid sõnastanud järgmiselt:

- edendada parlamendiliikmete vahelist dialoogi julgeolekuküsimustes;
- aidata kaasa parlamendiliikmete teadlikkuse kasvule peamistest julgeolekuteemadest ja NATO tegevusest;
- edastada NATO-le ja liikmesriikide valitsustele parlamendiliikmete ühiseid seisukohti;
- tagada NATO poliitika parem läbipaistvus ja sellega ka teatav ühine vastutus;
- tugevdada Atlandi-üleseid suhteid.

1989. aastal lisati loetellu uued sihid:

- aidata kaasa parlamentaarse demokraatia arengule kogu Euro-Atlandi regioonis, kaasates assamblee töösse mitteliikmesmaade parlamendipoliitikuid;
- osutada otsest abi alliansi liikmesust taotlevate riikide parlamentidele;
- tihendada koostööd nende riikidega, kes on huvitatud rohkem partnerlusest kui liikmesusest (sh Kaukaasia ja Vahemere regiooni maadega);
- aidata kaasa parlamentaarsete mehhanismide, praktikate ja oskusteabe arengule, mis on vajalikud relvajõudude tõhusaks demokraatlikuks kontrolliks;
- tugevdada Atlandi-üleseid demokraatlikke struktuure.

NATO Parlamentaarse Assamblee töös osaleb 257 poliitikut 28 NATO riigist. Assamblees on viis komiteed: julgeoleku tsiviilmõõtmekomitee, kaitse- ja julgeolekukomitee, majandus- ja julgeolekukomitee, poliitikakomitee, teadus- ja tehnoloogiakomitee. Kõik komiteed käsitlevad oma valdkonna aktuaalseid küsimusi, mille otsustavad ühiselt vastava komitee direktor ja liikmed. Eraldi üksusena töötab Vahemere ja Lähis-Ida töörihm, et arendada parlamentaarset dialoogi ning jõuda parema üksteisemõistmiseni Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika poliitikutega. Koostöö tõhustamiseks on assamblees loodud ka parlamentaarsed nõukogud NATO-Ukraina, NATO-Gruusia ja NATO-Venemaa suunal.

Liikmesmaade poliitikud kohtuvad igal aastal Brüsselis veebruarikuusel kogunemisel, kus on koos kaitse- ja julgeolekukomitee, poliitikakomitee ning majandus- ja julgeolekukomitee. Selles rangelt ainult liikmesriikide formaadis peetakse traditsiooniks kujunenud NATO suursaadikute ja parlamentaarsete delegatsioonide juhtide ühisistung NATO peasekretäri ja assamblee presidendi juhtimisel. Teine eranditult alliansiliikmetele mõeldud kogunemine – Washingtoni Atlandi-ülene parlamentaarne foorum – leiab aset

detsembris USA kaitseuringute ülikoolis. Peale selle kogunevad assamblee juhtpoliitikud igal kevadel alatise komitee istungile.

Eesti delegatsioon nähtaval kohal

Alatine komitee on NATO Parlamentaarse Assamblee juhtorgan, kuhu kuuluvad delegatsioonijuhid, assamblee president, viis asepresidenti, varahoidja ja peasekretär. Eestis pole ühtegi alatise komitee istungit veel peetud, küll aga võõrustas Riigikogu 2000. aastal alatise komitee formaadis NATO Parlamentaarse Assamblee juhtpoliitikuid, kes tulevase liikmeka tutvumise eesmärgil külastasid Tallinna, Tartut ja Narvat. Riigikogu on korduvalt korraldanud erinevate assamblee komiteede väljasõiduistungeid.

Täiskogu istungid, millest võtavad osa ka assotsieerunud liikmed, toimuvad kaks korda aastas. Komiteede, töörühmade ja kahepoolsete nõukogude töö kulmineerub eelraportiga täiskogu kevadistungil ning raportid koos resolutsioonidega kinnitatakse sügisel aastaistungil. Üle aasta toimuvad täiskogul assamblee juhtkonna valimised, järgmised on sel sügisel Prahast.

Riigikogu delegatsioon on aastate jooksul tõestanud, et oleme tõsiseltvõetavad ja võrdväärsed assamblee liikmed. Sven Mikser, NATO Parlamentaarse Assamblee delegatsiooni liige 2003. aasta kevadest, on juhtinud kaitse- ja julgeolekukomitee Atlandi-ülese koostöö allkomiteed ning olnud valitud assamblee asepresidendiks. Mikser oli NATO uue strateegilise kontseptsiooni väljatöötamisel assamblee raportööriks ning 2010. aasta aastaistungil valiti ta kaitse- ja julgeolekukomitee pearaportööriks. Eesti delegatsioon on assamblee tegevuses olnud väga nähtaval kohal.

25.–28. mail toimus NATO Parlamentaarse Assamblee täiskogu istung Tallinnas. Lisaks alliansi 26 liikmesriigi delegatsioonile osales seal poliitikuid 13 assotsieerunud liikme staatusega riigist, Euroopa Parlamendist ja rahvusvahelistest parlamentaarsetest organisatsioonidest, Vahemere regiooni assotsieerunud partnerdelegatsioone Alžeerias, Jordaaniast ja Marokost ning külalispoliitikuid Kosovost ja Vahemere Assambleest.